

Riigikohus

Teie 19.02.2026 nr 5-26-5/3

Meie .03.2026 nr 2-8/26-10/2

**Arvamus väärteomenetluse seadustiku
§ 205 lg 1 põhiseaduspärasuse kohta
(PSJV asi nr 5-26-5)**

Tallinna Ringkonnakohus tunnistas 04.02.2026. a otsusega väärteoasjas nr 4-25-4090 põhiseadusega vastuolus olevaks ja jättis kohaldamata väärteomenetluse seadustiku (VTMS) § 205 lõike 1 osas, milles see näeb ette, et kui süüdlane oli kohtumenetluse ajaks kinni peetud ja kohtuotsuse täitmist ei ole edasi lükatud vastavalt väärteomenetluse seadustiku §-le 209, pööratakse kohtuotsus aresti mõistmise kohta täitmisele viivitamata pärast selle tegemist.

Kohus leidis, et VTMS § 205 lg 1 on vastuolus Eesti Vabariigi põhiseaduse (PS) §-ga 20, § 22 lg-ga 1 ning § 24 lg-ga 5 osas, milles õigusnorm näeb ette, et kui süüdlane oli kohtumenetluse ajaks kinni peetud ja kohtuotsuse täitmist ei ole edasi lükatud vastavalt VTMS §-le 209, pööratakse kohtuotsus aresti mõistmise kohta täitmisele viivitamata pärast selle tegemist.

Kohus tuvastas, et aresti viivitamata täitmisele pööramisel ei teostatud kaalutusõigust, sh ei tinginud aresti kohest täitmisele pööramist karistuse kandmisest kõrvale hoidmise ega uute õigusrikkumiste toimepanemise oht, sest aresti viivitamata täitmisele pööramise nägi ette VTMS § 205 lg 1. Ehkki VTMS terminoloogia järgi oli maakohtu otsus aresti mõistmise osas jõustunud (vt VTMS § 199 lg 3), ei olnud see lõplik, sest seda sai ringkonnakohtus (ja hiljem Riigikohtus) vaidlustada. Seega kandis isik karistust otsuse alusel, mida sai veel korra kohases kaebemenetluses vaidlustada, suurem osa karistusest kanti üksnes kohtu resolutsiooni alusel ning ringkonnakohtul ei olnud isegi teoreetilist võimalust apellatsioonkaebuse läbi vaatamiseks enne, kui isik oli talle mõistetud 25-päevase aresti tervikuna ära kandnud.

Vaidlustatud säte:

VTMS [RT I 2002, 50, 313; RT I, 05.07.2025, 19] § 205 lg 1:

„§ 205. Aresti täitmisele pööramine

(1) Kui kohtuotsuse täitmist ei ole edasi lükatud vastavalt käesoleva seadustiku §-le 209 ja süüdlane oli kohtumenetluse ajaks kinni peetud, pöörab kohtuotsust täitmisele pööramisele maakohtu kohtuotsuse aresti mõistmise kohta täitmisele viivitamata pärast selle tegemist. Kohtuotsuse koopia märkega otsuse jõustumise kohta saadetakse kohtuotsuse teinud kohtu asukohajärgsele või süüdlase, sealhulgas tegevvälase ja reservvälase elukohajärgsele arestimajale või vanglale või ajateenijale mõistetud aresti puhul Kaitseväele.“.

Õiguskomisjon tutvus kohtuotsusega ja arutas vaidlustatud sätte põhiseaduspärasust 16.03.26.a. istungil ning leidis järgmist:

1. Sisuliselt on tegemist VTMS esimesest redaktsioonist (Riigikogu 9. koosseisu eelnõu 441 SE) pärineva, 01.09.2002.a. jõustunud sättega, mida on praktikas tänaseks ligi 24 aasta jooksul laialdaselt rakendatud ja mille põhiseaduspärasust ei ole varem kahtluse alla seatud. Paraku ei ole tänaseks väheste säilinud menetlusandmete põhjal võimalik normi saamislugu ja seadusandja tahte kujunemise asjaolusid detailsemalt käsitleda.

2. Käesolevas asjas on tegemist kohtu initsiatiivil algatatud konkreetse normikontrolliga, mille puhul tuleb esmalt võtta seisukoht vaidlustatud normi asjassepuutuvuse küsimuses.

Norm on asjassepuutuv kui on täidetud kaks tingimust:

- 1) normi tuleb asja lahendamisel kohaldada ja
- 2) norm on asja lahendamise seisukohalt otsustava tähtsusega (ehk selle põhiseadusvastasuse korral peaks kohus otsustama teisiti kui selle põhiseaduspärasuse korral).

3. Asjassepuutuvuse nõue on konkreetse normikontrolli eelduseks, et vältida kohtute pöördumist Riigikohtu poole teoreetiliste küsimustega, mis ei mõjuta vahetult lahendamisel olevat kohtuasja. Igat õiguskorras kehtivat sätet ei tule asjas kohaldada ja samas kõik sätted, mida asja lahendamisel tuleb kohaldada, ei pruugi aga olla otsustava tähtsusega ega seetõttu ka asjassepuutuvad.

Asjassepuutuv on säte, mis on kohtuasja lahendamisel otsustava tähtsusega ehk mille põhiseadusele mittevastavuse ja kehtetuse korral peaks kohus asja lahendades otsustama teisiti kui põhiseadusele vastavuse korral (vt koos viitega RKPJK 31.01.2025, 5-24-30, p 23).

4. Õiguskomisjon leiab, et vaidlustatud VTMS § 205 lg 1 ei ole käesolevas asjas asjassepuutuv, sest vaidlustatud sätte põhiseaduspärasus ei omanud apellatsioonkaebuse sisulisel lahendamisel määravat tähendust, samuti ei tulnud seda vahetult kohaldada.

Apellatsioonis ei käsitletud menetlusõiguse küsimusi vaid taotleti üksnes karistuse vähendamist. Kohus apellandi taotlusega karistuse vähendamiseks ei nõustunud ja jättis apellatsioonkaebuse rahuldamata, leides, et mõistetud karistus on põhjendatud ja seaduslik (otsuse p 14).

Kohtuotsuse põhjendava osa p-s 26 püstitab kohus aga tingivas kõneviisis teoreetilise küsimuse (hüpoteesi): „*Kui VTMS § 205 lg 1 on põhiseadusega vastuolus ning tulnuks jätta kohaldamata, on XX-ile mõistetud aresti viivitamatu täitmisele pööramine käsitletav olulise menetlusõiguse rikkumisena VTMS § 150 lg 2 mõttes, millega raskendati XX-i olukorda ning rikuti tema õigusi.*“.

Seega iseenda püstitatud hüpoteesile tuginedes ja tuvastamata (samuti põhjendamata) konkreetset menetlusõiguse olulist rikkumist väljus kohus kaebuse piiridest ning jättis kohaldamata sätte, mis meie hinnangul kohaldamisele ei kuulunud, käivitades selliselt PSJV kohtumenetluse õigusteoreetilise küsimusega aresti viivitamatu täitmisele pööramise lubatavusest.

Oleme seisukohal, et kuigi menetlusnormi olulise rikkumise tuvastamisel ei ole kohus VTMS § 146 lg 2 kohaselt seotud apellatsiooni piiridega, ei ole käesolevas asjas PSJV kohtumenetlus siiski lubatav põhjusel, et vaidlustatud õigusnorm ei ole asjassepuutuv.

Täitmisele, sh viivitamatule täitmisele saab pöörata ainult jõustunud kohtulahendit. Seega kui kohtul on tekkinud kahtlus menetlusõiguse olulisest rikkumisest, võiks asjassepuutuvaks pidada pigem VTMS § 199 lõiget 3, mis jõustab kohtulahendi enne korrakohase kaebemenetluse lõppu.

5. Kui ringkonnakohtu taotlus hinnatakse lubatavaks oleme seisukohal, et VTMS § 205 lg 1 ei ole põhiseadusega vastuolus.

VTMS § 199 lg 3 kohaselt jõustub kohtuotsus aresti mõistmise kohta selle tegemisest. Seda sätet ei ole vaidlustatud. Jõustunud kohtuotsus kuulub täitmisele.

Lisaks tuleb siinjuures jõustunud kohtulahendi täitmisele pööramisel arvestada, et aresti viivitamatu täitmine ei ole imperatiivne nõue. Vaidlustatud säte on tingimuslik ja sellisena piisavalt paindlik, et välistada isikute põhiõiguste ebaproportsionaalsed riived.

Kohtul on ka piisavalt kaalutlusruumi, arvestades et vaidlustatud sätet tuleb rakendada koostoimes VTMS § 209 lõikega 1, mis sätestab, et kui on asjaolusid, mille tõttu ei ole viivitamatult võimalik täita väärteo eest karistusena kohaldatud aresti, võib lahendit täitmisele pöörav maakohus süüdlase avalduse alusel oma määrusega aresti täitmisele pööramise edasi lükata, märkides määruuses edasilükkamise alguse ja lõpu kuupäeva.

6. Kokkuvõtteks järeldame eelnevast, et aresti viivitamatu täitmisele pööramine on põhiseadusega kooskõlas, kui isiku liikumisvabadust on juba eelnevalt piiratud (ta on kohtumenetluse ajaks kinni peetud), kohus on inkrimineeritava süüteo, isiku kinnipidamise ja temale aresti määramise asjaolusid hinnanud, teinud süüdimõistva kohtulahendi, mis on jõustunud, süüdlane pole aresti täitmisele pööramise edasilükkamist taotlenud ning kohus pole tuvastanud selliseid asjaolusid, mis takistaks aresti viivitamatut täitmisele pööramist.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)
Madis Timpson
esimees